

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 18 november 2010

Mål nr

B 1015-09

KLAGANDE

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

MOTPART

SP

SAKEN

Hastighetsöverträdelse m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts dom 2009-02-02 i mål B 2549-08

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på det sättet att påföljden bestäms till penningböter 6 700 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen bestämmer straffet till penningböter 6 700 kr.

SP har bestritt ändring.

DOMSKÄL

1. I enlighet med hovrättens dom, som inte har överklagats i denna del, har SP gjort sig skyldig till förseelser mot trafikförordningen (1998:1276) och förordningen (2001:650) om vägtrafikregister. Målet i Högsta domstolen gäller påföljden för dessa förseelser och om det med anledning av riksåklagarens talan finns begränsningar i fråga om vilket bötesbelopp som kan dömas ut.
2. I 25 kap. 1 § brottsbalken anges att böter ska dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet bör föranleda lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.
3. För var och en av de förseelser som SP döms för är föreskrivet penningböter som påföljd. Någon annan påföljd än penningböter kan därför inte komma i

fråga. Hovrättens dom ska därför ändras så att påföljden bestäms till penningböter.

4. Hovrätten har dömt till dagsböter motsvarande 2 500 kr och riksåklagaren har i sitt överklagande yrkat att straffet ska bestämmas till penningböter, 6 700 kr. SP har hävdad att en dom i enlighet med riksåklagarens yrkande skulle strida mot förbudet mot reformatio in pejus.

5. Enligt 55 kap. 15 § första stycket 2 jämförd med 51 kap. 25 § första stycket första meningen rättegångsbalken får Högsta domstolen i anledning av åklagarens överklagande till den tilltalades förmån inte döma till brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som hovrätten dömt till. Utgångspunkten vid prövningen är att rätten ska bedöma vilken av två påföljder som är svårast eller mest ingripande (prop. 1988/89:2 s. 17). Avvägningen ska göras med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. Bestämmelsen innebär bl.a. att ett bötesstraff inte kan ändras så att bötessumman blir högre i de fall åklagaren har överklagat till den tilltalades förmån (se Welamson, Rättegång VI, 3 uppl. 1994, s. 70 f. och Fitger, Rättegångsbalken, suppl. 67 aug. 2010, s. 51:96).

6. Avgörande för om ett högre bötesbelopp kan dömas ut är således om riksåklagaren ska anses ha överklagat till den tilltalades förmån. Riksåklagaren har yrkat att påföljden bestäms till penningböter, vilket är en lindrigare påföljd än dagsböter. Han har vidare yrkat att straffet skärps på så sätt att bötesbeloppet höjs till 6 700 kr. Mot denna bakgrund kan riksåklagaren inte anses ha överklagat till den tilltalades förmån. Något hinder mot att döma till den yrkade bötespåföljden finns därför inte.

7. Enligt Riksåklagarens föreskrifter (1999:178) om ordningsbot för vissa brott ska normalstraffet för de aktuella brotten bestämmas till 6 700 kr. Det finns inte skäl att avvika från det föreskrivna normalstraffet. På grund av det anförda ska bötesstraffet bestämmas till 6 700 kr.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Dag Victor (skiljaktig),
Leif Thorsson (skiljaktig), Stefan Lindskog, Agneta Bäcklund (referent)
och Ingemar Persson
Föredragande revisionssekreterare: Stefan Mattsson

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**

2010-10-20

Mål nr

B 1015-09

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Dag Victor och Leif Thorsson är skiljaktiga och anför:

”1. I enlighet med hovrättens dom, som inte har överklagats i denna del, har SP gjort sig skyldig till förseelser mot trafikförordningen (1998:1276) och förordningen (2001:650) om vägtrafikregister. Hovrätten har bestämt påföljden för överträdelserna till dagsböter. Annan påföljd än penningböter är emellertid inte föreskrivet för överträdelserna. Den av hovrätten utdömda påföljden ska därför ändras och SP ska dömas till penningböter. Frågan i målet är till vilket belopp penningböterna ska bestämmas.

2. Av 25 kap. 1 § brottsbalken framgår att i de fall då någon viss bötesform inte är föreskriven för ett brott så döms böter ut i dagsböter eller, om brottet bör föranleda lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter. Denna reglering infördes genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1992. Samtidigt gjordes en rad andra ändringar i regleringen av bötesstraffet. Ett skäl för de nya reglerna var att det, trots att det fanns förarbetsuttalanden enligt vilka dagsböter var att anse som strängare påföljd än penningböter, inte var ovanligt att dagsböter för ett allvarigare brott kunde bli lindrigare i pengar än penningböter för ett mindre allvarligt brott. Enligt propositionen borde dagsböter i princip reserveras för brott i mera egentlig mening medan penningböter borde användas vid brott som har karaktär av ordningsförseelse eller som annars är av bagatellartad natur. Den nya regleringen syftade till att dagsböter också

skulle framstå som strängare än penningböter. (Se prop. 1990/91:68 s. 99, 104 och 105–115.)

3. Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 oktober 2006 gjordes nya ändringar av brottsbalkens bötesregler. Ändringarna innebar bl.a. att såväl minimum som maximum för penningböter fördubblades liksom också maximum för penningböter som gemensamt straff. Av propositionen (prop. 2005/06:122 s. 10) framgår att flera remissinstanser pekat på att den grundläggande principen om att dagsböter är en allvarligare påföljd än penningböter riskerade att urholkas genom stora höjningar av beloppen för penningböter. Regeringen förklarade sig i allt väsentligt instämma i den framförda kritiken och föreslog därför ”för att motverka en alltför påtaglig obalans” en höjning av dagsbotsminimum med 20 kr, en höjning som ”i och för sig inte [råder] bot på den tröskeleffekt som riskerar att snedvrída systemet, men som minskar effekten”.

4. Enligt 20 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken får åklagare i högre rätt fullfölja talan även till den misstänktes förmån. Hovrättens dom har endast överklagats av riksåklagaren med yrkandet att påföljden ska bestämmas till penningböter i stället för dagsböter. Av 25 kap. 1 § brottsbalken följer att ett sådant yrkande, oberoende av det penningbelopp som dagsböterna uppgår till (jfr 29 kap. 2 § andra stycket 3. rättegångsbalken), är att anse som till förmån för den misstänkte om någon viss bötesform inte är föreskriven. Av systematiken i och motiven till 1992 års lagstiftning framgår att detta avsetts gälla även när endast penningböter har föreskrivits för en viss överträdelse (jfr här-

till 25 kap. 6 § första stycket brottsbalken om dagsböter som gemensamt straff). Att 2006 års lagstiftning medfört ökade ”tröskeeffekter” mellan bötesformerna, som accentuerats av de kraftiga höjningar av bötesnivåerna i den s.k. brottskatalogen (Riksåklagarens föreskrifter, 1999:178, om ordningsbot för vissa brott; jfr 48 kap. 14 § rättegångsbalken) som riksåklagaren beslöt om i anslutning till den ändrade lagstiftningen, ger inte anledning att uppfatta förhållandet mellan de olika bötesformerna på ett annat sätt.

5. Riksåklagaren får alltså anses ha överklagat till SPs förmån. Detta innebär att det i rättegångsbalken (55 kap. 15 § första stycket 2 jämförd med 51 kap. 25 § första stycket första meningen) intagna förbudet att döma till brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som hovrätten dömt till (reformatio in pejus) är tillämpligt i målet.

6. Argument kan framföras för att även när det gäller tillämpningen av bestämmelsen om förbud mot reformatio in pejus betrakta penningböter som en lindrigare eller mindre ingripande påföljdsform än dagsböter oberoende av de penningbelopp som böterna i det enskilda fallet uppgår till. Något hinder skulle i så fall inte föreligga mot att döma ut ett högre belopp i penningböter än det belopp som utdömda dagsböter sammanlagt uppgår till. En sådan tillämpning är dock svår att förena med lagtextens ord om vad som är att anse som mer ingripande för den tilltalade. När det gäller bötesstraff har det också allmänt uppfattats som självfallet att ett sådant, på talan av den tilltalade eller till förmån för denne, inte får ändras så att den sammanlagda bötessumman blir högre (jfr Welamson, Rättegång VI, 3 uppl. 1994, s. 70 f. och Fitger, Rättegångsbalken, suppl. 67 aug. 2010, s. 51:96). Att ”tröskeeffekterna” mellan de bägge bötesformerna ökat genom 2006 års lagstiftning och riks-

åklagarens ändringar i den s.k. brottskatalogen kan inte anse ge anledning till någon ändring när det gäller principerna för tillämpning av förbudet mot reformatio in pejus.

7. Hovrätten har bestämt påföljden till 50 dagsböter om 50 kr. Den sammanlagda bötessumman är alltså 2 500 kr. Att bestämmelsen om förbud mot reformatio in pejus är tillämplig innebär att penningböterna inte får bestämmas till ett högre belopp. Några skäl att bestämma dem till ett lägre belopp har inte framkommit. Hovrättens dom bör därför enligt vår mening ändras på det sättet att påföljden bestäms till penningböter 2 500 kr.”